

**Fatih Köse, *İstanbul Halvetî Tekkeleri*, İstanbul: İFAV,
2012, 496 s.**

Abdurrahman ACER*

Tasavvufî bilginin amele aksettirilmesiyle teşekkül eden tasavvufî hayâtın dinamik bir şekilde yaşandığı müesseseler olan tekkeler, târih boyunca pek mühim fonksiyonlar icrâ etmiştir. Tasavvufî husûsiyetlerine ilâveten tefsir, fıkıh, hadis gibi an'anevî dînî ilimlerin tadrîsi, hat ve mûsikî gibi güzel sanatların icrâ edilmesi, mîmârî yapıları, birtakım sosyal hâdiselerde merkezî rol üstlenmeleri ve bilhassa Osmanlı ilim ve ictimâî hayâtını besleyen medrese ve câmîlerle birlikte üç ana damardan biri olmaları gibi husûsiyetlerinden dolayı tekkeler muhtelif açılardan birçok farklı disiplinin araştırmalarına mevzû olmuştur.

Köse'nin, *İstanbul Halvetî Tekkeleri* isimli çalışması da tasavvuf hârici disiplinlerin tekkelere olan alâkasının bir tezâhürüdür ve -isminden de anlaşılacağı üzere- çalışma sâhası olarak İstanbul'daki Halvetî tekkelerini mevzû edinmiştir.

Eserin ismiyle alâkalı bir husûsu belirtmek gerekli görülmektedir. Başlıkta bir coğrâfî hudud olarak kullanılan İstanbul kaydı, ne târihte bu isimden anlaşılan sınırları yâni sâdece sur içini ne de günümüz İstanbul hudutlarını kastetmek maksadıyla kullanılmıştır. Bu kayıttan kastedilenin İstanbul (sur içi) ve bilâd-ı selâse (Eyüp, Galata ve Üsküdar) olduğu eserin hemen önsözünde beyân edilerek bu mesele açıklığa kavuşturulmuştur (s. 13). Bu isimler bugün de İstanbul'daki bâzı semtlerin ve kazâların isimleri olmakla berâber bu isimlerden, bugünkü değil târihteki coğrâfî hudutların anlaşılması gerektiğini, meselâ Beykoz'daki (s. 238, s. 362) veyâ Rumeli Hisarı'ndaki (s. 112, s. 203) ya da Kartal-Yakacık'taki (s. 271) bir tekkenin de bu eserde kendine yer bulmasından anlıyoruz.

Eser Halvetî Tarîkati'ni, İstanbul'da tekke açan şûbeleri kaydıyla ele almış ve bu şehirde, mezkûr tarikat adına ilk tekkenin kurulduğu târihten tekkelerin kaldırılmasına kadar geçen süre zarfında te'sis edilen bütün

* Arş. Gör., Şirnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (abdurrahmanacer@gmail.com)

tekkeler “kurumsal ve kültürel târihleri” itibâriyle ele alınmak maksadıyla hazırlanmıştır (s. 13).

Giriş, iki ana bölüm ve ekler bölümünden müteşekkil eserin giriş bölümünde “İslâm Târîhi’nde tasavvufun yeri ve önemi”, umûmî olarak Halvetîlik ve İstanbul’da tekke te’sîs etmiş Halvetî şûbeleri olan Sünbülüyye, Gülşeniyye, Sinâniyye, Şâbâniyye, Uşşâkiyye, Ramazâniyye, Sivâsiyye, Cihangîriyye, Nasûhiyye, Cerrâhiyye ve Raûfiyye şûbeleri kısaca ve sathî olarak ele alınmıştır. Ayrıca giriş kısmı için şunlar bir tespit olarak zikredilmelidir:

1. Burada verilen umûmî bilgilerin kaynaklarını ekseriyet itibâriyle son dönemde yazılmış eser ve makâleler teşkil etmektedir.

2. Tarîkatler ve onların şûbelerinden bahsederken tercih edilen ifâdeler problem teşkil eder görünmektedir. Meselâ; bir tarîkatten doğan bir alt koldan, bir şûbe gibi değil de bâzı yerlerde ayrı bir tarîkatmiş gibi bahsedilmesi (s. 33, 35, 37, 41, 43...) ve bir şûbenin te’sîsi için “ayrılmak” (s. 35) ve “örgütlenmek” gibi tâbirlerin kullanılması (s. 39) kanâatimizce doğru kullanım sayılmazlar. Zîrâ bu kullanımların, bu meselelere dışarıdan bakan kimseler için bir takım yanlış anlamalara sebep olma ihtimâli vardır. Bu ihtimâl olmasa dahi akademik bir eser için bu türlü üslûb problemleri eserin kemâline mânî olan bir görüntü vermektedir. Tekkelerle alâkalı bu derece ciddî ve mühim bir çalışmayı ortaya koyan bir müellifin tercih ettiği ifâdelerin, eserin mevzûu ile daha mutâbık olması haklı olarak beklenmektedir.

Yukarıda zikredilen tarzda ele alınan bu mevzûlara ilâveten eserde tekke müessesesi ve daha ziyâde sayıları, kuruldukları bölgeler ve “yerleşim düzeni ve tipolojileri” açısından İstanbul tekkeleri hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin asıl orijinal kısmı kanâatimizce birinci ve ikinci bölümlerdir. Ciddî ve sabır gerektiren bir çalışmanın mahsûlü olduğu anlaşılan bu bölümlerde verilen bilgiler, İstanbul tekkeleri hakkında çalışacak olan araştırmacılar için gâyet mühim ve vazgeçilmez bir kolaylık sağlayacaktır.

Eserin “Kuruluşundan Sonuna Kadar Halvetî Olan Tekkeler” başlıklı ilk bölümünde, Halvetî tekkesi olarak te’sîs edilen ve tekkelerin kapatılmasına kadar Halvetî şeyhleri tarafından idâre edilen 73 tekke tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise kuruluşu itibâriyle Halvetî tekkesi olmayan fakat belirli bir dönem dahi olsa Halvetîler tarafından idâre edilmiş olan 52 tekke hakkın-

da bilgi verilmiştir. Böylece eserde Halvetîlik'in; Sünbüliyye, Gülşeniyye, Sinâniyye, Şâbâniyye, Uşşâkiyye, Ramazâniyye, Sivâsiyye, Cihangîriyye, Nasûhiyye, Cerrâhiyye ve Raûfiyye şübeleri tarafından idâre edilmiş olan 125 tekke hakkında târihî vesikalar ışığında bilgiler verilmiştir.

Tekkelerin nasıl bir sıralamaya tâbî tutulduğu hakkında herhangi bir açıklama olmamakla birlikte her bir bölümde kronolojik bir sıralama göze çarpmaktadır.

Eserde tekkeler hakkında “ne zaman, nerede ve kim tarafından kurulduğu, geçirmiş olduğu tâmirler, buralara devlet tarafından yapılan yardımlar, günümüze ulaşıp ulaşmadığı, zikir (mukabele) günleri ve buralarda kimlerin postnişinlik yaptıkları” gibi bilgiler “başta Osmanlı arşiv belgeleri, tekkelerdeki inşâ, tâmir ve tecdîd kitâbeleri, tekke hazîrelerindeki postnişinlere âit mezar taşı kitabeleri, yazma ve matbû tekâyâ defterleri” olmak üzere sâir alâkalı kaynaklar ile bu hususta yapılmış diğer çalışmalar ve “görsel malzemeler”den faydalanılarak verilmiştir (s. 13).

Bu zikredilenlerden başka günümüze ulaşmış olan tekkelerin açık adreslerinin, ulaşamamış olanların ise yerlerinin belirtilmesi, tanıtılan tekkenin -varsa- sâir tekkelerden farklı bir husûsiyeti (pir makâmı ve bir şübenin âsitânesi olması gibi), zikir günleri hâricinde âdet hâline getirilmiş farklı kandil, muharrem vb. merâsimleri hakkında da mâlûmat verilmiş olması bilhassa belirtilmelidir.

Ayrıca belirli bir dönem Halvetî Tarîkati'ne bağlı olarak faâliyet yürüten tekkeleri mevzû edinen ikinci bölümde, bu tekkelerin Halvetîlik'ten evvel mensûb oldukları tarîkatin zikredilmesi ve tekke hakkında ilk bölümdeki tekkelerde olduğu gibi geniş mâlûmâtın verilmesi eseri, İstanbul'da olup farklı tarîkatler tarafından idâre edilen tekkelerin bir kısmı hakkında da bilgi veren bir mevkîye yükseltmektedir. Bu durum eserin kıymetini bir kat daha artırmaktadır.

Her ne kadar ayrı bir bölüm teşkil etmese dahi eserin kıymetini artıran bir diğer unsur da ekler kısmıdır ve ayrıca zikredilmeye değerdir. Ekler hakkında kısaca bilgi vermemiz eserin tanıtımı ve eserden faydalanacak olanların eserde ne bulabileceklerinin vuzûha kavuşması açısından mühim gözükmektedir.

Ek I: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde kayıtlı bir vesikadan İstanbul'da bulunan tekkelerin listesidir ki bu listede muhtelif tarîkatlere âid 183 tekke bulunmaktadır.

Ek II: Halvetî tekkelerini kuruldukları asırlara göre tasnîf eden liste.

Ek III: Tamâmıyla yok olup günümüze ulaşamayan 65 tekkenin isimlerini ihtivâ eden liste

Ek IV: İstanbul'da kurulmuş olan Halveti tekkelerini bölge bölge gösteren haritalar.

Ek V: İstanbul'daki Halvetî tekkelerinin bir kısmının eski ve/veya yeni hallerini gösteren 101 adet fotoğraf.

Ek VI: Halvetî mezar taşları ve bu taşlardaki Halvetî tâc-ı şerifleri.

Ek VII: Tekkelerle alâkalı bâzı arşiv evrakları.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki bu çalışma, hem matbû ve gayr-ı matbû târih ve tasavvuf târihi kaynaklarına hem de Başbakanlık Osmanlı, Meşihat, Topkapı Sarayı Müzesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Târihî Eser Encümeni ve Süheyl Ünver arşivlerinin taranmasıyla elde edilen arşiv belgelerine istinâden kaleme alınmasına binâen dökümanter bir vasfa sâhip olduğundan ve ayrıca eski-yeni fotoğraflarla desteklendiğinden İstanbul tekkeleri hakkında araştırma yapacaklar için ciddî bir mâlûmat kaynağı olmakta ve zengin bir bibliyografya ihtivâ etmektedir. Dolayısıyla bu hususta çalışacak olan araştırmacıların müstağnî kalamayacakları mümtâz bir mevkiî olduğunu söylemek bu eser için mübâlağa sayılmaktan ziyâde bir hakkın teslîmi olacaktır.